

АРХИТЕКТОНСКА ДЕЛА АУТОРСКОГ И БРАЧНОГ ПАРА ДАРКА И МИЛЕНИЈЕ МАРУШИЋ

ЈАНА МИЛОСАВЉЕВИЋ

САЖЕТАК:

Истраживање се бави вишедеценијским радом ауторског и брачног пара Марушић. Њихово животно дело уско је везано за институцију у којој су обоје радили дуг низ година – Институт за архитектуру и урбанизам Србије, у Београду. Кроз деловање у овој институцији, они су били окренути претежно стамбеној изградњи, иако у њиховом опусу можемо наћи и објекте другог типа. Рад приказује њихова најзначајнија остварења, и кроз њих баца нову светлост на вредновање целокупног рада овог брачног и ауторског пара, у којем се уочавају модернистичке и постмодернистичке тенденције. Свакако оно што ове ауторе издваја јесте проналажење иновативних форми и функционалистичких решења, све у намери обликовања објеката који су по мери човека и у складу с природним окружењем. Циљ овог истраживања био је да те елементе и карактеристике приближи публици и подигне свест о раду и значају брачног пара Марушић.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *стамбена архитџектура, Церак винограда, брачни пар Марушић, Нови Београд, београдска школа станаовања*

ABSTRACT:

This paper deals with the decades-long legacy of Darko and Milenija Marušić, a married couple who were both architects. Their lives' work is closely connected to the institution in which they both worked for many years; the Institute of Architecture and Urbanism of Serbia, in Belgrade. With their work in this institution, they primarily focused on the construction of residential buildings, although other types of buildings can also be found among their opus. This paper presents their most significant achievements, and through them shows the value of this married and authorial couple, whose work exhibits both Modernist and Postmodernist tendencies. What undeniably sets these authors apart is their accomplishment of innovative forms and functionalist solutions, all aimed at creating objects both tailored to human needs and in harmony with the natural environment. This research aims to introduce a wider audience to these elements and characteristics, and to raise awareness of the importance of these authors and their works.

KEYWORDS: *Residential architecture, Cerak Vinogradi, Marušić, New Belgrade, Belgrade School of Housing*

Увод

Кроз архитектонску историју није неуобичајена појава да поједини брачни парови делају заједно и на пољу пројектовања. Међу светски познатим брачним паровима коауторица су Денис Скот Браун [Denise Scott Brown] и Роберт Вентури [Robert Venturi], или Ана Тинг [Anne Tyng] и Луис Кан [Louis Kahn]. Ова занимљива појава није изостала ни на нашем подручју. Међу првим паровима који су заједно радили јесу Даница (1899–1975) и Бранислав Којић (1899–1987)¹, код којих је постојала одређена подела рада, Бранислав је био задужен за спољно обликовање, док је госпођа Којић израђивала ентеријер. Неки брачни парови архитеката имали су одвојене каријере, попут Милице (1887–1964) и Жарка Крстића (?-1941), или Јованке Бончић Катеринић (1887–1966) и Андрије Катеринића.² Након Другог светског рата, повећао се број жена у архитектури, што је довело до већег броја коауторских парова, од који су неки били запослени у истом пројектантском бироу, као Никола Шерцер (1911–2014) и Вера Ћирковић, док су други заједнички извели одређен број грађевина, попут Надежде (1914–1997) и Ратомира Богојевића (1912–1962).³

Генерација која је наступила након ове, радила је много више тимски. Тој генерацији припадају Љиљана (1939) и Драгољуб Бакић (1939), али и Миленија (1941) и Дарко Марушић (1940–2017). Миленија и Дарко су се упознали на почетку својих студија на Архитектонском факултету у Београду, након чега ће нити њиховог приватног и пословног живота остати испреплетене све до Даркове смрти. Њихово архитектонско деловање било је окренуто претежно стамбеној архитектури. На том пољу остварили су своје најзначајније дело – Насеље Церак виногради у Београду. Прве деценије њиховог стваралачког рада, уједно су биле године много већих ауторских слобода (након раздобља послератне немаштине и званичног формалног удаљавања од соцреализма). Такво стање није заобишло ни стамбену градњу која је од 1960. до 1980. забележила архитектонско-урбанистичка остварења у

нивоу најбољих светских домета тог периода. Градитељска пракса је била таква да су Марушићи били у сталном контакту с инвеститорима, извођачима, мајсторима и будућим станарима. Могућност да као аутори директно прате и утичу, а последично и изведу корекције, на сваки сегмент процеса градње, они су користили до крајности. Како госпођа Миленија наводи, за стамбену архитектуру су се определили стицајем околности, *могло би се рећи да је стамбена архитектура одабрала нас, а не ми њу*.⁴ Наиме. крајем шездесетих година, када су обоје завршили студије, расписиван је велики број конкурса за стамбене комплексе, и након добијених првих признања, Марушићи су стекли право на своје прве реализације. Након студија запошљавају се у Институту за архитектуру и урбанизам Србије, који је тада тек био формиран. Ова институција им је омогућила стручни напредак, експериментисање на пољу архитектуре, анализе материјала, неометан развој интелекта и стваралачког духа, а пре свега могућности за остваривање дела високог квалитета како у функционалном тако и у естетском смислу. Никада нису створили препознатљив лични израз, већ су сваком задатку приступали отворено и стручно, тежећи да оригинално и адекватно одговоре на захтеве које локација и објекат стављају пред њих.

Доба постмодерне и време заласка догматичних идеја покрета модерне није повело брачни пар архитеката Марушић на пут баналног исказа у архитектури, већ на осмишљавање нових интерпретација наслеђених вредности архитектонског истраживања, уз видан набој израза из *предачких дубина*.⁵ Као главне принципе њиховог градитељског кредо, Дарко је једном приликом у интервјуу за нишки часопис *Архитектура* истакао: јединство простора (без граница између урбанизма и архитектуре), еволуцију идеја (постмодерни принцип), начело контекстуалности (дијалог са местом у времену), амбијентализацију (обликовање празнине... собе у стану, хола, улице, трга...) и професионалну етику.⁶ Њихов целокупни заједнички животни рад заслужује посебну пажњу стога што се квалитет њихових објеката пре свега огледа у увек присут-

ној тежњи за хармоничним односом између човека (корисника), природе (окружења) и архитектуре.

Поред реализованих дела поменутих у овом раду, њихов опус садржи остварења прилично непозната стручној јавности, а самим тим и недовољно проучена: насеље Палилулски поток, Крагујевац (1977–1980); урбанистичко-архитектонско решење Блока 24 на Новом Београду (1984, конкурсни пројекат); Вила у Опатији (1984–1985, са Ј. Пиласановићем); пословни објекат Три листа дувана (1986, конкурсни пројекат, са Љ. Благојевић); двојна породична кућа у Гађиновићевој, Београд (1986–1988, са Ж. Гашпаровићем); пословни објекат и трг испред Цркве Светог Марка, Београд (1987, конкурсни пројекат, са Љ. Благојевић); урбанистичко решење групације у Улици Мачков камен и двојна породична кућа, Београд (1989, пројекат); двојна породична кућа у Улици Никодија Стефановића, Београд (1990–1991, пројекат); штампарија БМГ с пословним центром у Јабланичкој улици, Београд (1992–1995, пројекат); православна црква (1994, моделски пројекат, са Д. Јововић).⁷

Дарко Марушић

Дарко Марушић рођен је 1940. године у Омишу у Хрватској.⁸ Гимназију је завршио у Нишу,⁹ након чега се упутио у Београд на студије. На Архитектонском факултету у Београду дипломирао је 1965. године у атељеу професора Уроша Мартиновића.¹⁰ Након завршених студија, запошљава се у Институту за архитектуру и урбанизам Србије, установи у оквиру које ће са супругом реализовати сва своја дела. До 1973. године био је запослен у Институту, а од исте године је и асистент на Архитектонском факултету у Београду.¹¹ Звање доцента стекао је 1983, а након шест година постаје ванредни професор.¹² Био је члан Катедре за архитектонско и урбанистичко пројектовање, руководилац теоретског предмета *Пројектовање 2 – Стиновање*, и руководилац Студија 3 за архитектонско и урбанистичко пројектовање, продекан за наставу од 1998, а од 2000. године декан.¹³ Пензионисао се 2005. године као редовни професор на Департа-

ну за архитектуру, области архитектонског и урбанистичког пројектовања, становања и стамбене типологије.¹⁴ Био је иницијатор и руководилац Летње школе архитектуре у Петници, од 1996. до 2000, такође и дописни члан Инжењерске академије Југославије, члан УЛУПУДС-а (Графичко-сликарска секција) и члан Управног одбора Друштва архитеката Београда.¹⁵ Објављивао је научне и стручне радове и заједно са својом супругом добио је престижна признања, тада сва најзначајнија у области архитектуре. Педагошком раду професор Дарко се такође безусловно предавао. Студенти га се углавном сећају како седи у свом кабинету, с лулом у руци, увек спреман да поведе разговор о архитектури, да саслуша сваког студента и добро размисли о савету и решењу које ће предложити. На комеморацији у Београду, након смрти професора Марушића, његов студент, а касније и сарадник архитекта Александар Кековић, између осталог, рекао је: *Знао је и да крији кује, увек са разлојом, али је увек када се заслужи, знао и ње како да њихвали, на начин да сам добијао неки нови њолей и инспирацију да са још већим жаром насћавам да радим.*¹⁶ О његовом центлменству и професионалности говори тренутак када је, уз назнаку да ће му бити част, прихватио да буде ментор нашем, често заборављеном, архитектонском таленту, Дејану Ећимовићу, када је 20 година од прекида студија одлучио да се врати академском путу.¹⁷ Поред Ећимовића, професор Дарко био је ментор многим студентима на одбрани дипломских, магистарских и докторских радова. Умро је 2017. године у Београду.

Миленија Марушић

Миленија Марушић, девојачко презиме Јовановић, рођена је 1941. године у Ваљеву.¹⁸ Расла је у имућној сеоској породици са још два брата. Отац Витомир је рањен у рату и умро 1944. године, а мајка Боса, удовица у двадесет петој, остала је у опустошеној кући.¹⁹

Дипломирала је на Архитектонском факултету у Београду 1965. године, у атељеу професора Уроша Мартиновића,²⁰ када се и запослила у Ин-

Сл. 1. Појед на јужни део Блока 62 (фотографија: Ј. Милосављевић)

ституту за архитектуру и урбанизам Србије, где је обављала различите функције (помоћник у истраживању, сарадник у истраживању и пројектовању, пројектант, стручни саветник).²¹ Унутар ове институције прешла је дуг пут до позиције водећег пројектанта и стручног саветника, а пензионисала се тек 2011. године,²² након више од четири деценије активног рада, који ни након тога није прекинула. Између осталог, она је чланица Академије архитеката Србије, УЛУПДУС-а, Комисије за перманентну едукацију Инжењерске коморе Србије, делегат Инжењерске коморе у два мандата.²³ Била је члан Суда части Савеза архитеката Србије од 1994. до 2001. године.²⁴ Живи и ради у Београду, где свакодневно предано и одговорно брине о побољшању стања насеља Церак виногради, активно апелујући на надлежне органе и станаре.

Блокови 61 и 62 на Новом Београду

Своју градитељску каријеру брачни пар започиње блоковима 61 и 62, код којих су се први пут сусрели са већ задатим урбанистичким оквирима. Детаљан урбанистички план насеља је урађен још 1965. године у Урбанистичком заводу града Београда, а аутор је био архитекта Јосип Свобода.²⁵ Интерни београдски конкурс за архитектонско решење

стамбеног насеља – блокова 61 и 62 на Новом Београду – расписан је 1971. године.²⁶ Суседне блокове 61 и 62 одваја Улица Душана Вукасовића, а подељени су на јужно и северно суседство, које одваја Улица Јурија Гагарина. Брачни пар Марушић радио је на пројекту за оба блока, а пројекат за јужни део (чија је реализација започела 1973. године) извели су у сарадњи с архитектом Миланом Миодраговићем.²⁷ Парцеле блокова су правоугаоне, оивичене правим улицама које се секу под нормалним углом, схема коју задаје основно урбанистичко решење Новог Београда, а између северног и јужног дела се налазе мање парцеле с комерцијалним објектима, парком и услужним зградама, које деле Улицу Јурија Гагарина на смерове.

У изградњи Новог Београда у почетку доминирају затворене структуре, формиране од подужних, некада изломљених, ламела и солитера, код којих се мање бринуло о изражају форме. У блоковима 61–64 се, на нивоу просторног концепта, најјасније се очитовао преокрет ка *табаријном урбанизму*, што је као резултат изродило композицију мегаструктура у оквиру којих се пројектовање склопова и станова прилагођавало претходно задатим спољним волуменима.²⁸ Изразита степенаста структура јужних делова блокова 61 и 62 представља визуелни маркер, показује одвајање од стриктних идеала

модернистичког функционализма, што је најавило употребу веће скулптуралности и уметничког израза у изради стамбених објеката. Већа слобода у обликовању и конструисању објекта развила се током шездесетих година, а све као последица раскида с естетиком социјалистичког реализма, односно политичког удаљавања од СССР-а.

Објекти јужног дела су они који привлаче пажњу и остављају јак и незабораван утисак на посматрача. Постоје два типа објекта, А и Б. Сваки тип се јавља у више групација од по три објекта. Масивни бетонски блокови конструишу шест степенишних ламела једног објекта, које се степенисто спуштају од севера ка југу. Степенишна ламела представља примарни елемент компоновања објекта, структурирања станова, као и основни статички сегмент. Спратност у највишим деловима броји 20 етажа, а у најнижем четири. Објекти типа Б појављују се у пару, као два тракта, а сваки је формиран од четири степенишне ламеле. Међупростор, омеђен смакнутим трактовима, искоришћен је за гараже и прекривен плочом на којој је остављена слободна површина за интеракцију, комуникацију и потребе станара. Простори гаража повезани су степенишним вертикалама у објектима преко плоче која прекрива гаражни тракт и која представља један вид пешачке улице која спаја с једне стране центар насеља, а са друге зграде школске и предшколске установе. Станови у објектима типа А једнострано су оријентисани, а њихово језгро формирано је од кухиње, лође, трпезарије и купатила. Ово језгро дели стан на ноћну и дневну зону, што је основна карактеристика београдске школе становања, поготово у периоду шездесетих и седамдесетих година. Београдска школа становања тежила је идеалу функционалности и флексибилности стамбених јединица.²⁹ Код двособних станова у објектима типа Б, који имају двострану оријентацију, ово језгро је разбијено, али концепцијска подела на дневну и ноћну зону остала је иста. У попречном правцу остварена је пуна просторна интеграција дневног боравка, трпезарије и лође, што представља основну карактеристику решења стана.³⁰ Северно суседство блокова, које је

самостални пројекат брачног пара Марушић, понавља основни концепт јужног дела, само са измененим распоредом типских објеката и сниженом просечном спратношћу објеката. Сва три типа стана у северном суседству имају језгро формирано низањем и груписањем трпезарије, дневног боравка и улазног простора, који својом организацијом и повезаношћу омогућава флексибилно коришћење просторија као и слободну циркулацију кроз стан. Такав тип становања омогућава прилагођавање различитим потребама породице у свим њеним добима. У раду на Институту могли су да експериментишу с потенцијалним просторним организацијама које би биле адекватно функционалне, али исто тако и угодне за становање, а овде су први пут дошли у прилику да своја размишљања спроведу у дело. Јединице суседства састављене су од две групације, чије ламеле благим хоризонталним померањем граде стамбени амбијент израженог идентитета, који је истовремено затворен и проточан.³¹ У оквиру тако организоване мање стамбене заједнице од око пет хиљада становника, издвајају се две амбијенталне целине. Затворенија зона између суседних објеката представља простор за шетање, дечју игру, мирне активности, и органски се надовезује као продужетак стана. Друга амбијентална целина је отворена зона центра насеља, која својим парковским површинама и комерцијалним објектима насељу даје урбану, градску структуру, употпуњујући целину насеља које функционише као самостална, опремљена и лако приступна целина. Стварање урбане структуре која може да функционише самостално, као мали град у граду, уз задовољене неопходне потребе станара, али и потребе за креативним и природним садржајем, биће нешто што ће у потпуности остварити у свом следећем, вероватно и најзначајнијем пројекту.

Насеље Церак виногради

Стамбено насеље пројектовали су у коауторству с архитектором Недељком Боровницом 1977. године.³² Насеље Церак виногради саграђено је у периоду од 1978. до 1985. године и припада пери-

Сл. 2. Јужно суседство насеља Церак виногради
(фотографија: Ј. Милосављевић)

Сл. 3. Улица бреза у насељу Церак виногради
(фотографија: Ј. Милосављевић)

оду који је обележен променом модерне парадигме у постмодерну и формирањем нове архитектонске сцене у духу постмодерних идеја и програма.³³ Током седамдесетих година, друштвено усмерена стамбена изградња тежила је изналажењу бољих решења за потребе друштва. Пројекти за насеље Церак рађени су на самој локацији, у привременим објектима за пројектанте и извођаче радова, где је заседао и Урбанистички савет града и тако на лицу места разматрао архитектонско-урбанистичка решења пројекта.³⁴

Име је добило по церовој шуми и виногради-ма који су се претходно налазили на површини коју насеље данас заузима. Налази се у јужном делу Београда, територија Општине Чукарица, на падини шумадијског побрђа нагнутој ка Железнику и окренутој према долини реке Саве.

Чине га две просторне целине – Церак 1 и Церак 2, које се надовезују једна на другу, а њихово формирање било је условљено конфигурацијом терена. Друга се састоји из два венца – Виноградског и Церског. У делу насеља Церак 1 све улице носе називе по врсти дрвореда који је у тој улици посађен

– Јасенова, Кедрова, Борова, Брезе, итд. Ово омогућава становницима да се идентификују и повежу с местом на којем живе. Насеље се налази на неравном терену којем су архитекте прилагодили низове стамбених објеката. Два низа стамбених зграда формира једну улицу, а свака је кривудава и прати раван терена. Ова архитектура се не намеће природи већ заједно с њом обликује амбијент пријатан за живот станара. Кроз центар насеља не пролазе саобраћајнице, тај простор је искоришћен за парковски. Њега чине степенасте терасе на којима су игралишта за децу, клупе, шеталишта и простори за рекреацију. Стамбене јединице насеља Церак су типске грађевине, троспратнице и шестоспратнице, с изузетком две деветоспратнице, које стоје у пару на једној од највиших тачака насеља. Две деветоспратнице и парковски центар налазе се на линеарном потезу који чине објекти за потребе становника насеља. Тај потез почиње Војномедицинским центром на највишој тачки, идејно и урбанистички повезаним са објектом самопослуге. Овај линеарни потез завршава се основном школом, чије се пространо двориште својим травнатим површинама

надовезује на парковски терасаста део изнад. Архитектура ових грађевина у складу је с архитектуром стамбених објеката, али и сама заслужује посебно истраживање. Ови објекти заједно са две децје установе и приземним просторијама зграда, намењених трговини и занатским радњама, као и просторима месних заједница постављених у урбане целине насеља, одговарају свакодневним потребама станара. Једноличност, ненаметљивост појединачних грађевина разбијена је динамиком њиховог позиционирања на потезу улице (пратећи већ постојећи терен), а фасаде лођама и карактеристичним прозорима који се често јављају у пару.

Ове грађевине заједно с амбијентима улица, које обликују њихови нивои, стварају архитектонско-урбанистички простор потпуно пријемчив човеку, а у складу с природом.

Иако је и већи део насеља (блокова) Новог Београда конципиран по систему *озареној града*,³⁵ а исти концепт је у мањим мерама примењен и на друге стамбене урбанистичке целине, Церак се издваја тиме што представља мало пошумљено село, чији архитектонски и урбанистички третман ствара доживљај авантуре кроз криве улице, паркове, атријуме, приземне баште, пропланке, брегове, мале изоловане амбијенталне целине.

Након првих деценија после рата које су обележене масовном и јефтином стамбеном градњом насталом из потребе за обнављањем стамбеног фонда разореног ратом, седамдесете године карактерише већа слобода у ауторском изразу. Марушићи се овде на Цераку окрећу традиционалним материјалима и формама. Грађевине од топле црвене и жуте опеке са двосливним крововима, упућују нас да извор инспирације аутора тражимо у једном виду народне, једноставне архитектуре. Коси тамни кровови који надвисују крошње дрвећа, симбол су и најпрепознатљивија одлика грађевина. Коси кров је постао симбол једне побуне против *нехумане* модерне и повратак изворним вредностима још од када је Роберт Вентури раскрстио с модернистичким равним кровом почетком шездесетих, својом кућом за Вану Вентури. Након почетних револуционарних година у који-

ма је модерни покрет доживео свој снажан узлет, крајем седме деценије приметни су знаци замора и безличног понављања канонизованих интернационалних модела. С тог аспекта, конкурсни пројекат стамбеног насеља Церак виногради може се сматрати јединственим градитељским подухватом који на најбољи начин представља синтезу природног окружења и изграђене структуре, због чега се сврстава у значајна послератна архитектонско-урбанистичка остварења Србије.³⁶

Својим одликама, ово насеље је 2019. године завредило да буде проглашено за културно добро Републике Србије, те представља до тада једино заштићено насеље савремене архитектуре у овом делу Европе. Исте године уврштено је у сталну колекцију Музеја модерне уметности *МоМА* у Њујорку, након изложбе *Бетонска ушойија – архитектура Југославије 1948–1980*, која је трајала од јула 2018. до јануара 2019. године.³⁷ Све ово говори о историском, културном, архитектонском и урбанистичком значају насеља Церак виногради.

Насеље *Цвећара*

За стамбени комплекс на Дедињу, у Улици Аугуста Цесарца, који је познат под називом *Цвећара*, брачни пар Марушић израдио је пројекат у периоду од 1990. до 1991. године, у коауторству с архитектом Жељком Гашпаровићем, док је насеље грађено у периоду од 1991. до 1993. године.³⁸ Комплекс чини девет двојних објеката распоређених у три реда на шумовитој падини окренутој ка Конаку кнеза Милоша. По две двоетажне породичне куће с типским становима налазе се у склопу сваког објекта. Карактеристичан фолклористички третман грађевина, ниске куће са четвороводним крововима и димњацима, савршено се уклапају у шумовит, брдовит, миран амбијент околине. Данас се у унутрашњости насеља и на терасама у приземљима зграда развила бујна вегетација која је додатно акцентовала органски и мирољубив карактер овог насеља. Рурални амбијент и фолклористичке силуете грађевина одају утисак архитектуре брдовитих балканских предела, угледајући се

на традиционалну балканску архитектуру, по чијим принципима је формиран и комплекс Конака кнеза Милоша, нешто ниже у подножју брда. Кубична форма објеката нарушена је испустима на фасади, који функционишу као мање терасе или имају у себи прозоре, као и правоугаоним усецима на угловима, где би стуб био носећа потпора истуреној кровној стрехи. У најнижој зони грађевине, фасада је обрађена рустично у бетону и у тој зони доњег приземља смештене су гараже и помоћне просторије. На спратовима су стамбени простори. Из просторија у горњем приземљу, окренутих ка Конаку, приступа се пространим терасама које имају перголе за винову лозу. Иако су фасаде саме за себе плошне и безорнаменталне, а силуета основне форме крајње једноставна, цео комплекс плени детаљима који откривају динамичну архитектонску композицију: контраст пуног зида фасаде и дубока удубљења за прозорско стакло, лучне терасе, угаони прозори, камени заглавци на угловима доњег приземља, дијагонално закривљени гломазни димњаци, ниски лукови који надвисују прилаз за аутомобил, видљива конструкција крова на истуреној стрехи и друго. Партерну обраду простора наглашава ниска декоративна ограда, у коју су уграђени поштански сандучићи с кућним бројем. Њихов просторни ритам и упадљива жута боја, уз цвеће, шибље и старе борове, могу подсетити пролазника на слична насеља у Данској, или некој другој земљи с развијеном стамбеном културом.³⁹ Поред главних прилазних уличних токова, који иду између редова зграда, кретање између објеката по вертикали решено је путем степеништа и стаза које се шире и сужавају по потреби. Ове грађевине фолклористичке форме с модернистичким третманом фасада плене хармонијом и одмереношћу, а стоје у потпуном складу с амбијентом у којем су подигнуте. За овај пројекат, ауторски тим награђен је 1993. године Наградом листа *Борба* за најбоље архитектонско остварење.⁴⁰ Тим поводом архитекта Михајло Митровић рекао је: *...Можемо да кажемо да је у овом времену завршена изградња најлепшеј стамбеној насељу изграђеној после Другој светској рати у Београду.*⁴¹

Сл. 4. Насеље 'Цвећара'
(фотографија: Ј. Милосављевић)

Стамбено-пословна вишеспратница у Новом Саду

Свој траг Марушићи су оставили и у архитектури Новог Сада, са два велелепна здања у средишту града. Прво је на Булевару ослобођења 63–67 изграђена војна стамбена зграда, у деценији када се по граду отела контроли бесправна градња чудне естетике.⁴² Овај објекат донео је знатне новине на пољу архитектонског стваралаштва – од логично искоришћене позиције до читавог низа атрактивних али ненаметљивих детаља и површина.⁴³ Пројектована је у раздобљу од 1989. до 1992. године, а грађена дужи период, од 1991. до 1998. године.⁴⁴ Једноставног је облика – правилни, масивни блок, док фасаду карактеришу схематизованост и правилна смена отвора, прекинута само једним вертикалним низом полукружних балкона на спољној фасади, окренутој ка Булевару ослобођења. Решена у духу неомодернизма, ова грађевина поштује одлике места и постојеће окружење. Зграду посебно карактеришу њена два лица, једно окренуто Булевару и друго окренуто старијим здањима, услед чега су фасаде различито третиране, пре свега у избору материјала. Асоцијације на културне слојеве

Сл. 5. Стамбено-пословни објекти у Новом Саду
(фотографија: Ј. Милосављевић)

града су на спољној фасади изражене употребом глазираних керамичких плочица, као реминисценције на сецесију, и заобљеним линијама тераса на ритмичном растеру фасаде, што асоцира на рану модерну архитектуру.⁴⁵ Унутрашња фасада је мирнија, изведена у црвеној опеци топлих тонова. С предње стране објекат је увучен у односу на линију пружања бочних грађевина, а од улице је одвојен приземним анексом с колонадом, где се данас налазе продавнице и кафеи.

Квалитету колективног становања, поред обликовне и амбијенталне вредности, доприноси и функционална организација стамбених јединица. Двоипособни и трособни станови су флексибилних основа, које се лако могу прилагодити старосној структури корисника. Идеално су дељиви на две стамбене јединице, а у складу с трансформацијама просечне породице, односно неопходности поделе стана према генерацијском, а не биолошком ритму. У српској архитектонској пракси ово је јединствен пример усклађивања физичког и употребног века куће, односно потребе да простор лако може поднети различите промене у породици.⁴⁶ Хармонични склоп својим архитектонским изразом доприноси постојећем амбијенту, а у исто вре-

ме га поштује, пружа оптималне услове становања, а такође има издвојен део адекватно адаптиран за локале и пословне просторе. И за овај пројекат брачни пар Марушић награђен је првом Наградом листа *Борба* за најбоље архитектонско остварење СР Југославије (1998), а затим и Специјалним признањем ДаНС-а за посебан допринос архитектонском стваралаштву (1999).⁴⁷

Стамбено-пословни објекти у Булевару краља Александра 178–181 у Београду

На овом пројекту Марушићи су радили од 1989. до 1991 године, а он је реализован у периоду од 1992. па све до 2000. године.⁴⁸ Један је од пет објеката који формирају резиденцијални блок на углу Улице Милана Ракића и тадашњег Булевара револуције (данашњег Булевара краља Александра). Зграде су подигнуте према тада важећем идејном концепту, по којем се вишеслојност и вишезначност (карактеристике урбаног миљеа), могу постићи употребом различитих архитектонских језика, које би донео сваки од аутора⁴⁹ задужених за појединачне зграде, међу којима су, поред брачног пара Марушић, били: Светислав Личина, Ми-

Сл. 6. Стамбено-пословни објекти у Булевару краља Александра
(фотографија: Ј. Милосављевић)

лан Лојаница, Ђорђе и Милан Бобић.⁵⁰ Сви објекти који чине блок визуелно су уједначени бојом и избором материјала, као и сличним односом маса и распореда отвора, док је хоризонтална уједначеност остварена континуираним низом завршних венаца.⁵¹ Зграда Марушића, као и остале, има две фасаде, репрезентативну спољашњу окренуту ка Булевару краља Александра, и другу окренуту ка унутрашњем дворишту, изведена од опеке. На уличној страни, објекти ствара осећај редукованог мира: две зграде, два улаза, два различита начина организовања стана унутар њих.⁵² Пуне фасаде зграда повезане су вертикалним непрекинутим низом застакљених лођа, које се такође налазе и на боковима главних делова фасаде. На њима схематизовани распоред једнаких прозорских отвора даје хармоничност. Низ слободностојећих стубова у приземљу преликан је на врху зграде, где затвара отворену лођу изнад које је истурена кровна стреха. Унутрашња фасада, са друге стране, конкавна је и експресивна, увија се око старе велике липе која

је већ расла на парцели у моменту градње.⁵³

За ово реализовано дело, брачни пар награђен је Годишњом наградом Савеза архитеката Србије за најуспешније архитектонско остварење 2000. године.⁵⁴ Да је ово дело великог архитектонског квалитета, сведочи и један од наших најбољих архитеката Михајло Митровић (1922–2018), који је зграду на Булевару уврстио у своју књигу *Архитектура Београда 1950–2012*, рекавши о њој: *На кући нема ни трага од узора, од стереотипних стамбене архитектуре, од оштрих рутинских праксе; дакле, још још стилове адресе на којима борави права архитектура.*⁵⁵

Бензиска станица у Новом Миријеву

Несвакидашњи типски облик архитектуре, бензиска станица из 1997. године,⁵⁶ изузетак је у опусу брачног пара који је већину каријере посветио стамбеној архитектури и доказ да за добре архитектуре не постоји препрека у стварању квалитетног дела. Овде су се аутори први пут опробали у

Сл. 7. Бензинска станица на Новом Миријеву
(Јевтић 2019: 80)

обилатој употреби метала као основног материјала и показали изванредне резултате. Основну структуру грађевине чине два лучна крила, мање – над затвореним просторијама овог сервисног објекта, и веће – над слободним простором за циркулацију возила, повезаним са уличном мрежом. *Посмајрана из архитектонско-урбанистичкој ракурса, волуметријска слика станице асоцира на крила велике птице, с намером контекстуализације њене – усвојављања дијалога са зајаласаним миријевским њејзажом и околном израђеном стурктуром.*⁵⁷ То није био усамљен пример у случају високе архитектонске обраде бензинске станице. Наиме, неколико година раније (1995), архитекта Марио Јобст извео је бензинску станицу *Дејтон*, која је цела од стакла и челика бојеног у црвено, а својом заталасаном конструкцијом репрезентује снагу морског таласа.⁵⁸

Интересантно је да су обе бензинске станице настале у периоду када су приватни инвеститори у новонасталој држави желели да се истакну својим здањима, и обе су, нажалост, срушене неколико година након изградње. Одликовале су се симболичним формама, у случају из 1997. године то су крила птице, док је пример из 1995. инспирисан морским таласом, што их сврстава у ред изванредних и оригиналних примера постмодернистичке, односно *хај-тек* архитектуре, у нашој средини. Овим де-

лом Марушићи су показали да не постоје мале теме, већ само добра и лоша архитектура. За њега су добили Посебно признање 25. Салона архитектуре у Београду, 2000. године.⁵⁹

Зграда „Металс“ банке у Новом Саду

Архитектуру Новог Сада, брачни пар Марушић је обогатио још једним здањем, управно-пословним објектом на углу Стражиловске улице и Војвођанских бригада, у ужем центру града. Они су дали најбоље идејно решење на јавном конкурс из 1999. године.⁶⁰ Две равноправне награде, другу и трећу, Дарко и Миленија су добили заједно са сарадницима – архитектама Миланом Матовићем и Браниславом Ивановићем.⁶¹

Банка је пројектована од 2000. до 2006, а грађена од 2005. до 2007. године.⁶² Зграда подигнута на угаоној парцели, коју дефинишу две широке улице, окружена је објектима ниске спратности, због чега њена силуета није заклоњена другим објектима, док су њене главне фасаде (ка поменутих два улицама) лако сагледиве, а утисак који остављају на посматрача целовит је и снажан. Дужа фасада благо је заталасана, на њеном врху низ танких стубова носи надстрешницу која непрекинуто прати ритам грађевине. Ваљкасти део пред раскрсницом усечен је над улазом, где се простира стаклена опна дубоко увучена од основне равни фасаде. Вестибил је главни мотив грађевине, преко њега је остварена највећа комуникација унутрашњости и спољашњости, што је концептуални фокус ове архитектуре. Због тога је велика пажња посвећена уређењу ентеријера. Улазни хол је осмишљен у виду *лажној айријума*, где су водене површине у приземљу окружене галеријама унутрашњих спратова и стакленом фасадом, а затворен је стакленим кровом. Између хоризонталних планова водене површине, стаклених мостова у приземљу, стакленог крова, као и вертикалних планова унутрашњих фасада и лучне застакљене површине велике опне, догађа се визуелна интеракција. Један план се пресликава на други, слика амбијента спољњег раскршћа такође се укључује, стварајући визуелне сензације сличне калейдоскопском ефек-

Сл. 8. Зграда 'Металс' банке у Новом Саду
(фотографија: Ј. Милосављевић)

ту.⁶³ У основи идеје о згради банке крије се шкриња, кутија са благом у коју можете да завирите кроз стаклену опну и наслутите које драгоцености скрива.⁶⁴ У овом случају та драгоценост је у архитектонском смислу ентеријер, кроз који је ауторски пар остварио пуноћу *иоџиал дизајна*. Аутори су пуну пажњу посветили сваком делу пројекта, од урбанистичког плана до елемената као што су биљке и каменчићи испод стакленог моста, које су, према сопственом сведочењу, лично проналазили, бирали и доносили.⁶⁵ Истичу се својим смислом за детаље, односно начином на који органски инкорпорирају орнамент у архитектуру. Код добре архитектуре, орнамент није нешто што се додаје накнадно, већ се о детаљима промишља још у почетној фази пројекта, тако да они чине органски део грађевине. Марушићи су управо зато увек инсистирали да сами раде и главни пројекат и детаље. Код зграде банке, где су имали далеко веће финансијске могућности, могли су да инкорпорирају и ексклузивне појединости, попут Сваровски светилки или светлећих тела према дизајну Ренца Пјана [Renzo Piano].⁶⁶

Основна заобљена форма на чеоном делу, и дуже бочне фасаде решене пуним зидом с низовима једнаких геометријских прозора, не могу а да не евоцирају на силуету оближње Бановинске палате (данашњи комплекс Покрајинске владе и Скупштине Аутономне Рокрајине Војводине), подигнуте тридесетих година 20. века. О томе аутори говоре једном приликом, када професор за Брашованово здање каже: *Присусџиво Бановине не њресџиано смо осећали и као њодсџицај и као одџоворносџи*.⁶⁷ Доследност досадашњим постмодернистичким принципима, поштовање места и локалне традиције, видљиво је на ширем урбанистичком, културолошком, архитектонском контексту, али и у директнијем виду кроз праћење уличне конфигурације терена и ненарушавање непосредног архитектонског фонда. Марушићи нису изненадили, они се добрим понављају, потврђујући врхунску естетичност и изразит осећај за контекст.⁶⁸

Када је о функционалној поставци реч, она је овде узорно спроведена почев од приземног распореда услужних служби преко спратних радних ода-

ја до репрезентативних и конференцијских просторија у завршној етажи.⁶⁹ Зграда „Металс“ банке представља изузетно архитектонско-просторно решење, изведено веома успешним приступом ауторског *шоуал дизајна*⁷⁰, које је данас једно од најзначајнијих савремених здања Новог Сада. За овај пројекат брачни пар Марушић награђен је многим признањима, међу којима су: Специјално признање ДаНС за посебан допринос архитектонском стваралаштву (1999), награда „Александар Шалетић“ (2008), награда „Ранко Радовић“ (2008), још две награде Салона ДаНС-а у категоријама реализовано дело и ентеријер, као и Годишња награда Инжењерске коморе Србије за изузетно достигнуће у струци (2008); а на иницијативу грађана (архитеката, студената и других професија из области културе), ово здање је 2015. године добило статус споменика културе под претходном заштитом.⁷¹ Данас она више није зграда банке, већ се у њеним просторијама налазе Агенција за рестаурацију, као и одељење Министарства финансија.

Вртић „Плава птица“

Марушићи су се крајем прве деценије новог миленијума вратили свом највећем пројекту, насељу Церак виногради, које – да будемо прецизни – никада нису потпуно напустили. Када се јавила потреба за још једним објектом дечје установе, исти ауторски пар који је радио на реализацији целокупног насеља 2011. године изводи Вртић „Плава птица“.⁷² Објекат је подигнут у Западном суседству, а карактеристичним косим крововима и ниским габаритом који каскадно прати нераван терен поштовао је силуету претходно подигнутих стамбених и нестамбених објеката у насељу. Функционално и просторно, зграда је подељена у два главна сегмента, два тракта који се степенасто спуштају низ падину, у којима су одељци за јаслице и вртић. Један тракт чини приземље, док други поред нивоа приземља има и спрат. Вртић је подигнут на слободној површини испуњеној зеленилом, што су аутори искористили поштујући неравнине терена и постојећи амбијент, направи-

ли су од дворишта претпростор који органски повезује објекат, који је бројним стакленим површинама отворен ка спољашњости, и околину коју чине природа и остатак насеља Церак виногради. У карактеризацији форме, односно фасаде објекта, основно опредељење да то буде *архитектура у боји* реализовано је доследно на плану спољашњости и унутрашњости.⁷³ На спољном плану доминирају сива у доњем и жута боја у горњим деловима, фасада је оплемењена прозорима различитих димензија, с оквирима јарких основних боја. Тај мондријански моменат фасаде у хармонији је с унутрашњошћу, која поред боје плени и необичним мотивима, попут кружних пролаза између соба, тобоганом уз степенице, одраслом маслином у холу итд. Интерни мотив, симбол овог вртића, јесте плава полукружна позорница, по мери детета, иза које је ниша, чији плаво обојени обод формира силуету птице. Двориште је садржајно обogaћено и малим воћњакom, повртњакom, цветњакom, санкалиштем и летњим тоалетом. У односу на стандардни третман дворишта дечјих установа, наведени садржаји представљају програмске иновације.⁷⁴

У пројектовању аутори су се ослањали на педагошки Монтесори метод, који одликује принцип да се детету помогне да се самостално развије, да самостално открива уместо да га уче. Тако и целокупан простор обogaћен различитим садржајима, природним микроамбијентима и визуелним импресијама помаже деци да се развијају кроз игру. Према речима аутора: *Идеја водиља у пројектовању, праћењу и ошремању ове куће за децу инспирисана је једном шведском пословицом која гласи: 'Деце има три учишћеља: прво – друго децу, друго – учишћеља и треће – простор'...*⁷⁵, што су они остварили кроз своје дело које инкорпорира у једно – архитектуру и бригу о деци.

За објекат „Плава птица“ добили су Априлску награду града Београда 2012. године, награду за архитектуру 34. Салона архитектуре и Награду Удружења архитеката Србије за најуспешније архитектонско дело у 2011. години.⁷⁶

Закључак

Брачни и ауторски пар Марушић своју вишедеценијску каријеру започели су непосредно након завршетка студија. За професора Дарка Марушића рад је трајао непрекидно до саме смрти, док његова супруга наставља рад кроз бригу, обнову и допуну постојећих објеката и комплекса. У својој дугој каријери, иако су били превасходно оријентисани на стамбену архитектуру, где су дали и најбоље резултате, опробали су се у разним типским објектима, а истраживали су и различите типове материјала. Разноврсност осмишљених решења и добијених форми, сведоче о непресушној креативности аутора, који су сваком архитектонском проблему приступали озбиљно и темељно, градећи сваки пут нови концепт који одговара на задате услове. Питања су решавана студиозно, без наметања било каквих канона или устаљених правила, већ су одговори на задате конкурсе били креативни, иновативни и оригинални. У стамбеном поготово, а свакако и у осталим видовима њиховог архитектонског израза, видљив је органски приступ архитектури, објекат хармонично уклопљен у постојећи амбијент, а простор уређен по мери човека. Њихова архитектура не треба само да одговори на основне потребе човека, у односу на своју намену, већ да кориснику пружи угодан боравак или рад, да одговори на духовне потребе човека кроз форму и просторну

организацију. Њихову архитектуру не можемо јасно сврстати у неку стилску категорију, она је прожета дубоком контекстуализацијом, хуманизмом, елементима онога што је сваки индивидуални задатак изискивао, била у маниру модернистичке једностворности, или постмодернистичке бајковитости и футуризма *хај-шека*. Оно што је карактеристично за овај архитектонски пар јесте да се њихов рад на пројекту не завршава по његовој реализацији. Марушићи се често својим делима баве и много година касније, учествују у њиховој заштити, реконструкцији, допуњавању постојећих стамбених комплекса новим и модернијим садржајима, а учествују и у промовисању сопственог дела на бројним домаћим и светским изложбама. За свој рад добили су многа признања, али највеће достигнуће су хиљаде задовољних станара и корисника њихових објеката и комплекса, који настављају свакодневно да уживају у добробитима и погодностима које пружају архитектонска остварења овог значајног ауторског тима, чији опус још није довољно истражен, а самим тим ни адекватно вреднован. Награђени су 1993. године великом наградом Савеза архитеката Србије за животно дело.⁷⁷

Јана С. Милосављевић,
историчар уметности
Београд
janamilosavljevic01@gmail.com

НАПОМЕНЕ:

- 1] Путник Прица и Кадијевић 2018: 202.
- 2] *Истио*.
- 3] *Истио*.
- 4] Марушић и Марушић 2007: 8.
- 5] Марић 2015: 156.
- 6] Марушић и Марушић 2016: 29.
- 7] Маневић 2008: 393.
- 8] Kovenc-Vujić 2002: 78.
- 9] Кековић 2017: 46.
- 10] *Истио*.
- 11] Млађеновић 1989: 24.

- 12] *Истио*.
- 13] Kovenc-Vujić 2002: 78.
- 14] Стојановић 2017: 47.
- 15] *Истио*.
- 16] Кековић 2017: 46.
- 17] Stevanović 2017: 22–23.
- 18] Mlašinović-Marić i Vukotić-Lazar 2017: 12.
- 19] Stanković i Todorović 2018: 243.
- 20] Kovenc-Vujić 2002: 78.
- 21] Mladenović 1989: 24.
- 22] Mlašinović-Marić i Vukotić-Lazar 2017: 12.

- 23] Stanković i Todorović 2018: 243.
 24] Kovenc-Vujić 2002: 78.
 25] Blokovi 61.62 1975: 78.
 26] *Исџо.*
 27] *Исџо.*
 28] Damljanović Conley 2021: 80.
 29] Лојаница 2019.
 30] Blokovi 61.62 1975: 78.
 31] *Нав. дело:* 79.
 32] Јевтић 2019: 77.
 33] Весковић 2015: 120.
 34] *Нав. дело:* 121.
 35] Damljanović Conley 2021: 76.
 36] Весковић 2015: 139.
 37] *Исџо.*
 38] Јевтић 2019: 77.
 39] Mitrović 2012: 28.
 40] Јевтић 2019: 77.
 41] Цвећара 1994: 58.
 42] Станчић 2014: 140.
 43] Mitrović 2010: 319.
 44] Јевтић 2019: 77.
 45] Милашиновић-Марић 1999а: 89.
 46] *Исџо.*
 47] Јевтић 2019: 81.
 48] *Нав. дело:* 77.
 49] Milašinović-Marić i Vukotić-Lazar 2017: 17.
 50] Милашиновић-Марић 1999б: 85.
 51] *Исџо.*
 52] Milašinović-Marić i Vukotić-Lazar 2017: 17.
 53] *Исџо.*
 54] Јевтић 2019: 81.
 55] Mitrović 2012: 30.
 56] *Нав. дело:* 29.
 57] Марушић и Марушић 2003: 18.
 58] Alfirević 2016: 141.
 59] Јевтић 2019: 77.
 60] Јевтић 2014: 48.
 61] Mitrović 2010: 339.
 62] Јевтић 2019: 77.
 63] Марушић и Марушић 2007: 9.
 64] *Исџо.*
 65] *Исџо.*
 66] *Исџо:* 10.
 67] *Исџо:* 9.
 68] Станчић 2014: 140.
 69] Јевтић 2014: 49.
 70] *Исџо.*
 71] Јевтић 2019: 81.
 72] *Нав. дело:* 79.
 73] Марушић, Марушић и Ковачевић 2012: 87.
 74] *Нав. дело:* 83.
 75] *Нав. дело:* 82.
 76] Весковић 2015: 139.
 77] *Исџо.*

ЛИТЕРАТУРА:

- Alfirević, Đ.** (2016), *Ekspresionizam u srpskoj arhitekturi*, Beograd: Orion Art.
- Blokovi 61.62 (1975), *Arhitektura urbanizam*, godina 14, broj 74–77 (Beograd): 78–79.
- Весковић, И.** (2015), Церак Виногради – Церак 1 и 2, у: *Зборник VI Конференције Завода за заштитију сјоменика културе града Београда* (Београд): 118–140.
- Damljanović Conley, T.** (2021), *Beogradska škola stanovanja 1960–1980. kompleksnost ideja*, u: Ivanović Vojvodić, J., Jovanović Prodanović, D., Sarić, R. (ur.), *16. Beogradska internacionalna nedelja arhitekture (97–87)* (Beograd): 67–86.
- Јевтић, М.** (2014), *Кријички тамбии* : осврти на савремену архитектуру Србије, Нови Сад: Stylos art.
- Јевтић, М.** (2019), Врхунски домети ауторског пара Миленије и Дарка Марушића под окриљем ИАУС-а, *Архитектура и урбанизам* бр. 49 (Београд): 77–81.
- Кековић, А.** (2017), Професору Дарку Марушићу, архитекти, *Архитектура* бр. 57–58 (Ниш): 46.
- Kovenc-Vujić, A.** (2002), *50 beogradskih arhitekata (rođenih posle 1945)*, Beograd: Akademska misao.
- Kulić, V. and Mrduljaš, M. and Thaler, W.** (2012), *Modernism In-Between: the mediatory architectures of Socialist Yugoslavia*, Berlin: Jovis.

- Лојаница, М. (2019), *Спановање* : архитектонска организација простора : тематске целине, Београд: Универзитет у Београду, Архитектонски факултет.
- Маневић, З. (ур.) (2008), *Лексикон неимара*, Београд: Грађевинска књига.
- Марић, И. (2015), *Регионализам у српској модерној архитектури*, Београд: Музеј науке и технике.
- Марушић, М. и Марушић, Д. (2003), Бензинска станица у насељу Ново Миријево, *Архитектура и урбанизам* бр. 12/13 (Београд): 18–19.
- Марушић, М. и Марушић, Д. (2007), Стамбено-пословни објекат у оквиру комплекса Металс банке у Новом Саду: досије нерелизованог објекта, *Архитектура и урбанизам* бр. 20/21 (Београд): 7–25.
- Марушић, М. и Марушић, Д. (2016), Архитектура је чинилац и репрезент националне културе, *Архитектура* бр. 51/52 (Ниш): 28–34.
- Марушић, М., Марушић, Д. и Ковачевић, Б. (2012), Вртић „Плава птица“, *Архитектура и урбанизам* бр. 34 (Београд): 81–91.
- Милашиновић Марић, Д. (1999а), Вишеслојна носталгија, *Архитектура и урбанизам* бр. 7 (Београд): 89–91.
- Милашиновић Марић, Д. (1999б), Сазвучје разноликости, *Архитектура и урбанизам* бр. 7 (Београд): 85–89.
- Милашиновић Марић, Д. и Вукотић Лазар, М. (2017), Modernism versus postmodernism as an impetus to creativity in the work of architects Milenija and Darko Marušić, *Spatium* br. 37 (Београд): 12–21.
- Младеновић, И. (1989), *11 истакнутих архитеката Југославије*, Београд: Studio Linija A.
- Митровић, В. (2010) *Архитектура XX века у Војводини*, Нови Сад: Академска књига : Музеј савремене уметности Војводине.
- Митровић, М. (2012), *Архитектура Београда 1950–2012*, Београд: Službeni glasnik.
- Путник Прица, В. и Кадијевић, А. (2018), Табаковић и породице архитеката у Србији, у: Симић, В., Мереник, Л., Кадијевић, А. (ур.), *Иван и Ђорђе Табаковић* : Градитељи српске културе XX века (Нови Сад): 199–209.
- Stanković, R. i Todorović, N. (2018), *Izuzetni parovi Srbije XX–XXI века*, Београд: Zepter book.
- Станчић, Д. (2014), *Уметничка топографија Новог Сада*, Нови Сад: Матица српска.
- Stevanović, V. (ur.) (2017), *Dejan Ćetimović : dokumenta*, Београд: Orion Art.
- Стојановић, М. (2017), Проф. Дарко Марушић, *Архитектура* бр. 57–58 (Београд): 47–48.
- Цвећара (1994), *Архитектура и урбанизам* бр. 1 (Београд): 58–60.

Summary: JANA MILOSAVLJEVIĆ

THE ARCHITECTURAL WORKS OF THE AUTHORS AND COUPLE MILENIJA AND DARKO MARUŠIĆ

This article deals with the work of Serbian architects Darko Marušić, a native of Omis in Croatia, and Milenija Marušić, a native of Valjevo. After completing their studies at the Faculty of Architecture in Belgrade, they both gained employment at the Institute of Architecture and Urbanism of Serbia. They would spend most of their working lives within this institution, realizing many important projects, both as a partnership and within larger design groups. Although they were primarily engaged with residential architecture, they also worked on other architectural designs. From their residential architectural opus, this paper presents and analyses the following: the settlement of Cvečara in Dedinje, the settlement of Cerak Vinogradi in Čukarica (both in Belgrade), New Belgrade Blocks 61 and 62, and also residential and commercial buildings along Bulevar kralja Aleksandra, Belgrade, and Bulevar oslobođenja, Novi Sad. Also presented here are the non-residential *Metals-banka* building in Novi Sad, and the

List of Figures

- Fig. 1 View of the southern part of Block 62 (photo by J. Milosavljević)
- Fig. 2 Southern neighbourhood of Cerak Vinogradi (photo by J. Milosavljević)
- Fig. 3 Ulica Breza in Cerak Vinogradi (photo by J. Milosavljević)
- Fig. 4 The Cvečara settlement (photo by J. Milosavljević)

filling station in the Novo Mirijevo district of Belgrade. Their works can be seen to exhibit both Modernist and Postmodernist tendencies, and their main and common feature is originality, with a careful approach towards natural and human needs. The buildings presented and analysed in this paper are to be considered the most significant achievements of the Marušićes. The value of their joint life efforts is shown through the architectural and urban significance of the realized buildings. The Marušićes received many prestigious domestic awards and recognitions, such as the October Award of the City of Belgrade for Architecture and Urbanism, the Award of the *Borba* newspaper for the best architectural achievement in FR Yugoslavia, the awards of the Salon of Architecture in Belgrade and DaNS for the most successful architectural work, among others, with a number of their buildings having gained recognition beyond the region. To date, their work has remained insufficiently researched and insufficiently widely known, both within professional circles and among the general public.

Jana Milosavljević,
art historian,
Belgrade
janamilosavljevic01@gmail.com

- Fig. 5 Residential-commercial building in Novi Sad (photo by J. Milosavljević)
- Fig. 6 Residential-commercial building on Bulevar kralja Aleksandra (photo by J. Milosavljević)
- Fig. 7 Filling station in Novo Mirijevo (Arhitektura i urbanizam no. 49-2019, p. 80)
- Fig. 8 *Metals-banka* building in Novi Sad (photo by J. Milosavljević)